

رینییه دیکارت... له‌دایکبوونی خودی مروّقیه‌تی

نیحسان همدی عه‌تار
و: ریباز سه‌لاج

فهیله‌سووفیتیک ده‌لئی: فه‌لسه‌فه له‌دوای ئەفلاتوون ته‌نیا چه‌ند په‌راویتیکی ده‌قه‌که خۆی بووه، وه ده‌توانن ب‌لئین فه‌لسه‌فه پاش دیکارت په‌راویتی ده‌قی دیکارتی بووه، له‌گه‌ل به‌رفراوانی چه‌مکی په‌راویشه‌وه. نه‌ک له‌به‌ر ئەو خستنه‌ سه‌ره شیواوه‌ی فه‌یله‌سووفی ناویراومان پیتی وایه، به‌لکو له‌به‌ر جوژاوجۆری و فراوانی بواری فیکری یا دۆزینه‌وه‌ی ئەو شیوازانه‌ی ب‌ج‌ ده‌نگیان لئێ کراوه یا ئەو بیروباوه‌رانه‌ی له‌ ده‌قی داهیتاندا چه‌پینراون (جیل دۆ لۆز) ده‌لئی: دیکارت لای هه‌رکه‌سه‌ی پاش ئەو ب‌فه‌لسه‌فیتنی ئاماده‌ده‌ب، ئاماده‌بوونی که به‌روونی لای هۆسه‌رله‌ درده‌که‌وی: که هه‌ولتی دا فه‌لسه‌فه‌یه‌کی خاوه‌ن ب‌نه‌مای مه‌حکهم له‌ دانه‌یه‌کی گه‌شه‌کردووی گومان‌ی دیکارتی دا ب‌ه‌زرتنی، هه‌روه‌ها لای هیگل و مارکس که به‌ده‌رچوون له‌ ته‌جریدی دیکارتی، فه‌لسه‌فه‌که‌ی خۆیان راگه‌یاند، ئینجا نیتشه که دیکارتی بۆ مردنی (خوا) به‌کاربرد، هه‌روه‌ها هایدگه‌ر که ره‌خنه‌ی له‌ دیکارت گرت و دواتر کۆتایی فه‌لسه‌فه‌ی راگه‌یاند، وه‌دوچار فۆکۆهات و

بوونی (خواهه ک دهخاته پروو که توانای له خشته بردن ههیه) که ههولدهدات ئیلهام به مرۆف بیه خشی و له خشته بیات، بۆیه دیکارت په نا دهباته بهر (گومان) که ته نیا نه و ده توانی رووبه پرووی له خشته بردن بوهستی. دیکارت دهلی: (با گرمانهی نه وه بکهین که خواوند توانای له خشته بردنی ههیه، که واته با به که یفی خوی له خشته م بیات، به لام ناتوانی له گومان کردن قه ده غم بکات و دواتر له وهی بیرده که مه وه، که واته من هه م). بۆیه گومان کردن مانای په یوه ندی نه کردن به هه رشتی کی له پیشینه و نازاد بوون له هه ر قه ناعه تیک و ره تکردنه وهی په یوه ندی به هه ر مه سه له به ک و به هه ر بابه تیکه وه ده گه ینی. واتا ره تکردنه وهی چونه ژیرباری هه ر حه قیقه تیک له ده ره وهی یه قینی گومانی بیرکردنه وه. بۆیه کۆجیتوی دیکارتی کاردانه وهیه، له دژی بیرۆکه ی خوی به توانای خولقیته ری حه قیقه ته کان بۆنه وهی خودی مرۆفایه تی وه ک چه ق و ناوه ندی جیهان شوینی بگریته وه. له به ره وه فه لسه فه ی دیکارت کرداری گواستنه وه له گومانه وه (وه ک قوناعی یه که م له قوناعه کانی دروست بوونی خودی مرۆفایه تی و وینا کردنه کانی) بۆ یه قین به رجسته ده کات (واتا ته و ابوونی خولقانی مرۆف و کردنی به گه وره و به کار به ری سروشت، وه ک دیکارت له وتاریک له پرۆگرامدا) ده بلتی:

بۆیه فه لسه فه ی دیکارت به کرانه وه به سه ر سه رده میکی نوئ له سه رده مه کانی بوونه وهر ده ژمیردی که نه ویش سه رده می نوئخوازییه.

وه جیتی سه رسورمان نییه هه موو نه وانه ی پاش دیکارت دین بگه رینه وه بۆ فه لسه فه ی نه و و لپی وهر بگرن. جا چ ره خنه ی لی بگرن یا پالپشتی بکه ن.

سه رچاوه:

جريدة الصباح

ژماره / ۱۰۲۳ پینج شه مه / ۲۰۱۸ ک / ۲۰۰۷ .

گوتاری سه لماندنی خوا دا ده ره که وئ. دیکارت به شیوه یه کی جیاواز له شیوازی قوتا بخانه یی وهریده گری که بزوتنه وهی چاکسازی کاسۆلیکی بهر له و باسیان کرده وه. دیکارت له گوتاری کدا له کتیبی (بنه ماکانی رینماییکردنی نه قل) به لای نه م مه سه له وه داده چیت، نه ویش نه وه یه که «من هه م که واته خوا هه یه» واتا ده کری له پتی زانیی مرۆف به خودی خوی و بوونی وه ک تاکتی بوونی خوا بسه لمیتری، لیره دا دیکارت که نیسه و بزوتنه وهی چاکسازی کاسۆلیکی ده خاته نا و ته نگه به ک که بوونی خوا په یوه سته به بوونی مرۆفه وه، نه ک به پیچه وانه وه. وه ک فه لسه فه ی قوتا بخانه یی زه نی ده کرد. ئینجا دواتر دیکارت وتاری که گرنگی که متر نییه له یه که م وهر ده گری، نه ویش سه لماندنی نه وه یه که مرۆف ده توانی به حه قیقه تی ره ها بگات و تییبگات، چونکه وه ک خوی له لایه ن خوا وه خولقا وه. بۆیه دیکارت دان به بوونی خوا دا له بهر دوو هۆه ده نی: یه که م: بۆنه وهی بوونی خودی مرۆفایه تی بسه لمیتری و پیشینه یی و چاکتری پیبه خشی. دووه میش: بۆنه وهی بلتی حه قیقه تی ره ها هه یه و له توانا دا هه یه مرۆف به ئاسانی پیی بزانی، دواتر پیوستنه بوونی فه لسه فه به وه سییتی نیوان ده روون و حه قیقه ت رابگه یینی، نه مه ش وایکرد که لینی بکه ویتته نا و بزاقی چاکسازی کاسۆلیکی، چونکه بناغه ی بوونی که نیسه، بوونی وه سیته له نیوان خوا که خاوه ن حه قیقه تی ره هایه و له نیوان خودی مرۆفایه تی. به کاری نه م که لینه شه وه شوړشی پرۆتستانتی روویدا (نه و شوړشه ی داوی ئیلغا کردنی وه ساته تی نیوان خوا و مرۆفی) کرد. گومان دیکارت هه وه لجار گوته ی (من هه م، که واته خوا هه یه ای وهر گرت، به لام چون ده کری، تا نه وکاته ی هاوسه نگییه ی پیشوو ته واد ده بی بوونی (من) بسه لمیتری؟

وه لامی دیکارت نه وه یه که سه لماندنی بوونی (من) له پتی گومانه وه دی. دیکارت گرمانه ی